

Kopli polikliiniku verevõtukabinet on ajutiselt suletud

► Kopli polikliiniku (Sõle 63) verevõtu- ja protseduuride kabinet on ajutiselt suletud. Lähim verevõtukabinet asub Pelgulinna polikliinikus (Sõle 16, I korrus, kab 128) ja see on avatud tööpäevadel kl 8-14.30. Samuti võib proovide andmiseks pöörduda Lääne-Tallinna Keskhaigla teistesse verevõtukabinetidesse, näiteks Mere-meeste polikliinikusse (Paldiski mnt 68a, III korrus, kab 316, kl 8-17), Haabersti tervisekeskusesse (Ehitajate tee 137, II korrus, kab 225 ja 226, kl 8-15), Mustamäe polikliinikusse (Ehitajate tee 27, II korrus, kab 228, kl 7.30-15), Nõmme tervisekeskusesse (Jaama 11, I korrus, kab 114, kl 7.30-12).

Raamatutäika keskraamatukogus

► Keskraamatukogu korraldab 13. aprillil kella 11-17 oma peamaja suures saalis (Estonia pst 8) raamatutäika. Üliodavalt, alates 15 sendi eest, saab osta eestikeelseid ilu-, teadmis- ja lasteraamatuid ning vanemaid ajakirju. Info tel 683 0919.

Haigla küsib patsientide arvamust

► Ida-Tallinna Keskhaigla patsiendid saavad aprillis osaleda uuringus, millega haigla küsib arvamust oma ravi ja olude kohta. Täidetud ankeet tuleb jätta haigla koridorides tagasiside kleebisepostkasti. Küsimustikke jagavad vastuvõtukabinetis arstid, õed, ämmaemandid jt töötajad. Uuringuankeeti saab täita ka haigla kodulehel www.itk.ee/rahaloluuring.

Konkurss raamatupildi leidmiseks

► Kirjastus Petrone Print korraldab konkursi leidmaks kaanefotot populaarses Minu Tallinn sarjas mai lõpus ilmuvale raamatule «Minu Tallinn». Raamatu autor on Terhi Pääskylä-Malmström – soome päritolu ajakirjanik ja tõlkija. Kaanefoto või fotolink tuleks saata kirjastusse info@petroneprint.ee, märksõnaga Minu Tallinn, 20. aprillini. Võitja saab preemiaks kümme vabalt valitud raamatut. Info www.petroneprint.ee

Insener Voldemar Lenderi ajal vallutasid eestlased Tallinna

• 110 aastat tagasi sai Tallinn esimese eestlasest linnapea.

Ivo Karlep
ivo.karlep@tallinnlv.ee

► Voldemar Lenderi linnapeaks olemise ajal loodi praeguse keskraamatukogu eelkäija, ehitati Estonia teatrimaja ja linna oma elektrijaam.

1904. aasta valimiste tulemusel olid üllatavad: tänu oskustele valijate hankimisele sai Eesti-Vene blokk linnavolikogu 60 kohast 48 endale. Esimesena Eesti- ja Liivimaa suurematest linnadest oli Tallinn põlisrahva esindajate poolt üle võetud. Eestimaa rüütelkonna peamees parun Dellingshausen märkis hämmeldunult, et sellist poliitilist tarkust ja kaugelenägemist poleks ta eestlastest osanud oodata.

Linnapeana nähti kõige meel-samini Konstantin Pätsi, kuid ta keeldus, arvates, et ka Tallinnas peab eestlastel olema oma hääletoru, s.t ajaleht Teataja. Linnapeana poleks tal olnud nii vabad käed kui toimetajana. Seejärel pakuti kohta advokaat Jaan Poskale. Poska abikaasa oli aga sellele vastu – pere ju suur ning linnapea palk vaid 400 rubla pluss esinduskulud. Ka on linnapea amet valitav ja kui nelja aasta pärast poleks meest uuesti tahetud, oleks pere puha näljas olnud, sest advokaadi teenustest huvitatud kliendid oleks selle aja peale kaotsi läinud.

Esiialgu linnanõunikuks

Siis tuldi mõttele panna linnapeaks esialgu mõni venelane, tema kinnitaks kuberner ja lamaid. Nagunii eestlastest põlvipidajatega tegelev talurahvakomissar Erast Hiatsintov tundus sobivat, ning tal endal polnud ka selle vastu midagi.

Nüüd tuli leida kaks eestlasest linnanõunikku ehk abilinnapead vastukaaluks sakslasele ja saksa-meelsele lätlasele. Esimeseks linnanõunikuks sai Päts, kuid teise leidmisega tekkis taas raskusi. Ükski haritud ja vähegi nimekam eestlane ei soovinud loobuda linnateenistuse nimel neljaks aastaks oma tulusast ametikohast.

Niiis käidi peale Lenderile. Põhjuseks toodi, et kõik linnavalitsuse liikmed on juriidilise haridusega, tarvis oleks ka inseneri. Linnas oli ju gaasivabrik ja kavas ehitada elektrijaam. Voldemar Lenderile ja tema naisele Elfriidele see rõõmu ei valmistanud, sest see tähendas loobumist tulusast ametist Dvigateli tehases, mille direktor insener Lenderit väga hoidis. Ka Lenderite sugulased olid väga vastu ning Voldemari esimene vastus oli eitav. Eestlased käisid aga nagu uni peale.

Lõpuks lahendas olukorra Dvigateli poolakast direktor

Legendaarsed Lenderi majad aitasid enam kui sada aastat tagasi eestlastel pealinnas taskukohast eluaset soetada ning töid Lenderile ja eesti poliitikutele ühtlasi valijaid juurde.

Ksiezio-Polski, kes tegi ettepaneku, et Lender jääb vabrikusse pooleks päevaks, kella 6-12, ning saab pool palka sealt. Pool päeva oleks Lender aga linnavalitsuses, kus tööpäev algab nagunii kella ühe ajal päeval. Sealtki saaks ta pool palka. Lenderi hoole alla jäi ainult gaasivabrik. Linnaelanike oli toona 60 000, nende gaasiarveid veelgi rohkem ja igal neist pidi seisma Lenderi allkiri. Otsustati, et allkirja võib asendada Lenderi templiga, ja Elfriide, kes parasjagu kodus töötas, sai arveve teibeldamise ameti endale.

Politseiaia park võiks kanda hoopis Lenderi pargi nime.

Tallinna elanikkond kasvas kogu aeg ja linna paremat elu otsima kolinud eestlased vajasisid tolle aja mõistes korralikke, kuid samas odavaid elamispingu. Insener Voldemar Lender hakkas koos kolleegi ja teise hilisema linnapea Anton Uessoniga ehitama elumaju esimese Tallinna tüüp-maja projekti järgi, mida nüüd kutsutaksegi Lenderi majaks. Selliseid maju sai ehitada kiiresti ja odavalt ükskõik millistesse oludesse. Lenderi maju kerkis äärelinnadesse nagu seeni pärast vihma. Niimoodi said Kalamaja, osa Kadriorust jt agulid oma tänapäevase ilme, paljud veidi jõukust kogunud eestlased aga majaomanikeks. Lender teenis Uessoniga tüüpimajade vorpimise eest kenakese summa, samas ai-

Voldemar Lender.

tas see kaasa eestlastest valijate hulga kasvule.

«Lenderi puitmajad, olidki mõeldud eeskätt eestlastele,» rõhutas ajaloolane Peeter Järvelaid. «Sada aastat tagasi oli eestlasest linnakodaniku unistus saada korter Lenderi majja. See oli väga moodne ja odavam kui teised majad.»

Kui Uuel turul tulistasid sõdurid oktoobris meelevaldajaid, käskis volikogu Poska ettepanekul levitada vabadusmanifesti, väljendada oma tänu vabadusvõitlejatele ja austust lannagenuile, püstitada laskmiskohale mälestussammas ja nõuda kohut süüdlastele. Linn tahis anda Uue turu ohvritele tasuta nõu ning nõuda amnestiat poliitilistele vangidele ja linnapolitiseid viibimata linnavalitsuse käsutusse. Kuid see ei aidanud. Baltimaad kuulutati ülestõusu piirkonnaks ja neis kehtestati sõjaseisukord. Linnapea Hiatsintov, saanud veristest sündmustest närvivapustuse ja hallutsinatsioonid, oli võtnud puhkuse. Lender, Päts, Poska ja Punga tagandati

sõjaseisukorra ajaks ja viidi vanggi. Sakslased lootsid linna juhtimise eestlastest puhastada.

Lender saab linnapeaks

1905. aastarevolutsioonisündmuste tõttu linnavalitsus lagunes ja moodustati 1906. aastal sisuliselt uuesti. Hiatsintov lahkus, linnapeaks valiti Ferdinand Karlson (kes on muuseumis «Tuljaku» sõnade autor), kuid kuberner ei kinnitanud teda põhjusel, et kubernerile esimest visiiti tehes oli Karlson talle esimesena kätt pakkunud. Seejärel andis lõpuks oma nõusoleku Voldemar Lender, kellest saigi Tallinna esimene eestlasest linnapea.

Ajaloolane Küllö Arjakas rõhutas, et Voldemar Lender tegeles Tallinna linnapeana eeskätt linna majandus- ja kommunaalasjadega ehk siis gaasimajanduse, veetorude, linnatänavate prügist puhastamine ja muu säärasega. «1907. aasta suvel registreeriti Eestimaa rahvahariduse seltsi põhikiri, ja selle eestseisuse esimeheks valiti Voldemar Lender. Sama aasta oktoobris avati selt-

si eestvõttel Nunne tänavas Tallinna linna maksuta avalik raamatukogu ja lugemistuba, nüüdse Tallinna keskraamatukogu eelkäija,» rääkis Arjakas.

Järgmiste valimiste ajal 1908. aastal müüs Lender oma hoovimaja Peterburi hoiukassa juhatajale Madis Jaaksonile, kes sai tänu sellele Tallinna majaomanikuks ja sõitis siia, et oma hää eestlaste poolt anda. Teisedki Peterburi eestlased said samadel tingimustel Tallinnas valimas käia. Lender sai nüüd teistki korda linnapeaks.

Linnavalitsuse uue hoone ehitamine oli päevakorral toonagi. «1910. aastal otsustati see rajada Viru värava ees olevale alale Vene ja Uue turu vahele, kus praegu kõrgub Viru hotell, kuid ehitustöödeni ei jõutudki,» nentis Arjakas. «1912. aastal ületas tallinlaste arv 100 000 piiri ja see nõudis üha rohkem linnaplaneerimist. Tallinna majaomanikkude ühing palus linnavalitsusel välja töötada uue planeerimiskava ehk tänases mõistes üldplaneeringu. Nii kuulutati linnavolikogu otsuse alusel 1912. aastal välja rahvusvaheline linnaplaneerimise arhitektuurikonkurss, mille tulemusena tekkis esimene kogu linnapiirkonda hõlmav arengukava.»

Kahe jalaga maa peal

«Kui suurte plaanidega taheti teha Tallinnast midagi Viini, Pariisi või Budapesti taolist, hõljuti pilvedes, siis Lender lahendas oma puumajadega edukalt pakilisi vajadusi,» rääkis ajaloolane Peeter Järvelaid. «Ja me näeme tänapäeval, et niisuguste puumajade ehitamine oli väga õige. Need majad on hinnas isegi nüüd, sada aastat hiljem, kui nad on korda tehtud luksulikeks korteriteks.»

Lisaks ehitati Lenderi ajal ka uhkeid kivimaju. 1911. aastal algas Estonia uue teatrihoone ehitus, mis valmis kaks aastat hiljem. Lenderist sai teatrit pidanud osatühisuse nõukogu esimees.

Uus, linna enda elektrijaam valmis samuti 1913. aastal. Lenderit tõmbaski rohkem ehitusajadega tegelemine. «Olles 1913. aastal oma teise ametiaja lõpetanud, keskendus ta uuesti inseneritööle. Küll aga nõustus ta kandideerima 1913. aasta linnavolikogu valimistel ja töötama linnavalinikuna,» mainis Arjakas.

Lender koos oma haritud proua Elfriidega, kes pani aluse legendaarsele tütarlastegümnaasiumile, väärivad Järvelaid arvates Tallinna avalikus ruumis äramärkimist. «Teen ettepaneku nimetada praegune Politseiaia park Lenderite pargiks. Sümboolselt sobib ju sinna igati ka endise Lenderi tütarlaste gümnaasiumi omaaegne hoone,» ütles Järvelaid.